

Pongrácz András

A Sztálin Szobor Ledöntése

Nem érdekelt a politika

Az Eötvös Lóránt Gépipari Technikum Acélszerkezet-tani szakaszán mint utolsó éves diák, engem a politika nem érdekelt. Én tudtam, hogy mit szabad a házon kívül mondani és mit nem, s ehhez tartva magam, az iskola kultúrfelelőse voltam, s a színház és mozivilággal foglalkoztam, s minden szabadidőm a színházjegyek felvételével és azok, az iskolába a tanulóknak és tanároknak eladásával töltöttem. Sokszor az egész iskolát, mind a tizenkét osztályt, iskola idő alatt persze, elvittem egy különöladásra a Tátra moziba Erzsébeten, mely iskolánktól pár száz méterre van. Az iskola nem nagyon érdekelt, de csak oda vettek fel, mivel Édesapám értelmiségi ember volt.

Én semmiféle előkészületről nem tudtam, s egyik bátyám sem, otthon minden rendben ment és az iskolával és a színházakkal voltam elfoglalva. Október 23.-án iskolába mentem, s a nap minden különösebb esemény nélkül telt el. Délután az Operába mentem operajegyekkel elszámolni és új jegyeket felvenni. Mikor kijöttem a szervező irodából, úgy négy óra lehetett. Az Operaház külső falán egy papírt látok felragasztva. Megállok, hogy elolvassam mi van rajta. A legnagyobb meglepetésemre az egyetemisták 12 (úgy emlékszem) pontja van géppel írva, s még többször körülnézek ki látja, hogy én ezt a szöveget olvasom. Oda voltam a csodálkozástól, ilyen is létezik ebben az országban? Négyszer-ötször elolvasom, s csak csóválom a fejem majdnem félve. Indulok hazafele Soroksárra, s a nagykerúton felkapaszkodom a villamos hátsó lépcsőjére, egy lábon csüngve. Mikor a villamos a Nemzeti Színházát elhagyta, a színház háta mögötti téren látok egy gyülekezetet. Leugrok a villamosról menet közben és odamegyek, hogy lássam mi történik ott.

A tömeg közé

Az áruház előtti kis téren egy szobor állt. Annak a szobornak a talapzatán egyetemista diákok szavaltak hazafias verseket, és felolvasták a 12 pontot amit én az Opera falán olvastam. Hát itt már én is belekeveredtem a gyűlő tömegbe, hallgattam és éljeneztem az elhangzottakat. Ott, azokban a percekben határoztuk el, hogy megyünk és a Sztálin szobrot ledöntjük. Az oroszok és a kommunisták gyűlöletének a szimbóluma a szobor, ledöntése, a kommunizmus megdöntését is jelentette akkor az nekünk (lehet, hogy máshol is ugyanez az ötlete támadt másoknak). Egymást teljesen ismeretlenül ölelkezve nagy buzgósággal indultunk ki a körútra, s onnan a Kossuth Lajos utcán a liget felé. Mivel olyan sokan voltunk, s a tömeg percről percre duzzadt, az úton kellett menni, mert a járda túl keskeny volt. Ahogy megakadályoztuk a teherautók menetelét, a sofförök nagy kíváncsisággal érdeklődtek, hogy mi történik. Mikor elmondtuk nekik szándékunkat, ők átvéve a mi lelkesedésünket, mindjárt felajánlották a teherautójukat a tömeg szállítására. Sok-sok teherautót telerakva néppel, érkeztünk a Hősök Terére. Ott a tömeg csak gyűlt, gyűlt, gyűlt. Mintha csak a város több részében ugyanaz történt volna, mint ahol én voltam (én csak arról tudok ahol én voltam) a tömeg csak nőtt és nőtt.

Teherautóval

Tervünk jól hangzott, de kivitelezni azt nem volt gyerekjáték. A nagy dromedár szoborra felmászni is nehéz volt, nem hogy azt megmozdítani tudtuk volna. Dehát fiatalok, ügyesek elhatározottak és lehetetlent nem ismerő tömeg voltunk. Megoldást kellett keressünk a tervünk kivitelezésére. Jól jött, hogy ott volt a sok teherautó, melyen sokan odaértünk s ezeket most felhasználhattuk a kézerő helyett, segítségül tervünk kivitelezéséhez. Akadt az egyik teherautón hosszú vastag drótkötél, ami nagyon jónak látszott felhasználni. Mivel a szobor olyan nagy volt, még felmászni a vállára is lehetetlen volt, ígyhát lasszót kellett a fejére dobni és azon felmászni és a drótkötelet Sztálinunk nyakára kötni. Így is történt. Most ezeket a drótköteleket több teherautó után kötöttük és próbáltuk

lehúzni a szobrot talapzatáról. Igenám de a szobor nem moccan, négy-öt teherautó meg sem tudta megmozdítani, mert a kerekek csak kipörögtek. Először próbáltunk felmászni a teherautókra súlynak, de az sem lett eredményes, és túl veszélyes volt, s nem akartunk senki testi épségében kárt tenni. Az volt az egyik legnagyobb problémánk, hogy a segíteni akaró tömeget hogy tudjuk távoltartani, hogy senkinek ne essen baja. Olyan sokan voltunk és mindenki segíteni akart, de csak úgy lehetett valamit elérni ha meggondoltan vigyázva cselekszünk.

Tehát a kerekek kipörögnek, nem megyünk semmire. Mondja egyik fiú, itt nem messze útépités folyik és van bőven macskakő. Mindjárt négy teherautót megpakoltunk, de attól féltünk, hogy a gumik kidurrannak a nagy tehertől. Mostmár a kerekek biztos nem fognak kipörögni. Neki is fogtunk a drótköteleket a megrakott teherautók után kötni. Legnagyobb problémánk az volt, hogy tudjuk a tömeget hátrébb könyörögni, hogy hely legyen a teherautóknak mozogni és azon felül, ha netán a drótkötelek elszakadnak, nehogy valakit megöljünk. Végre valahára csináltunk elég helyet és neki indultak a teherautók a jelszóra. Egyszerre a nyakbakötött drótkötelekkel lehúzni a gyűlött dromedár jelkép szobrot. Megint és megint, egyszerre, húzdmeg, vigyázz, de a szobor nem moccan. A drótkötelek egymás után szakadtak el és mi mérgünkben és tehetetlenségünkben a sírvafakadás szélén álltunk. Azt mondtuk: ember tette oda, ember le kell tudja onnan vegye, tovább kellett okoskodnunk. Egyik gépipari technikumba járó fiú (mint én) azt mondja, hogy az iskolája aránylag közel van és ott van gázhegesztő és vágó apparátus. Na mindjárt elindul és vagy öt másik fiú, s kis idő múlva megérkeznek a vágóval. A tömeg ujjong, hogy tovább dolgozunk, s ahelyett, hogy fogyna, a tömeg csak nő, nő és nő. Akadt segítség is bőven, többen is voltunk akik vagy az iskolájukban, vagy a munkahelyükön mint munkások vagy ipari tanulók nagy hozzáértéssel most már percek alatt elvágtuk a térd alatt a szobrot, de megint a legnagyobb probléma az volt, hogy a segíteni akaró tömeget, hogyan tudjuk hátra könyörögni. Ott nem volt főnök vagy alávaló, tanuló vagy tanár, ott mindenki egyenlő volt és mindenki segíteni akart. Úgy is történt, a tömeget sikerült hátrakönyörögni és a teherautók most már a meggyengített szobrot nagy recsegés és ropogás között letudták húzni.

Talán, addig legalábbis, életem legörömtelibb pillanata volt mikor a nagy tömegő által gyűlött szimbólum nagy zaj közepette lezuhant és ott feküdt. Mi diadalmasan felmáztunk rá, s mintha mindjárt az egész kommunizmust győztük volna le örömmámorban úsztunk és csak ölelgettük egymást. Egy egyenruhás rendőrhöz fordulok, kinek a pisztolya az oldalán a tokjában lógott, s kicsit cinikusan, de inkább barátságosan kérdelem tőle, mit szól a dolgokhoz? Gondolván, ha ott azt a pisztolyt elővette volna, biztos vérfürdő lett volna az ő vérét beleértve. De messze attól, azt mondja "hát fiam már nagyon ideje, hogy az a postarabló onnan lekerüljön. Különben is még ha akarnék is mit tehetnék ennyi emberrel szemben."

A Rádiohoz

Az idő nagyon eljárt, négy óra óta mikor leugrottam a villamosról, s úgy tűnt mintha egy egész életet éltem volna át ott a Hősök terén. Lehetett közel tíz óra, s jött a hír, hogy a Rádionál az ávosok a tömegre lönek. Ez azt jelentette, hogy ott is "balhé" van és azt is, hogy itt már komolyabbra fordul a helyzet, amiről pár órával azelőtt álmodni sem mertem. Összebeszélünk, hogy megyünk a Rádiohoz, lássuk mi van.

A nagy tömeg az Andrási utat teljesen elfoglalta, s ott a tömegbe találkozom egyik tanárommal a technikumból, (éppen műhelyt tanított, ha tudta volna milyen jól jött tudásom az elmúlt órákban) s mondom neki, "Tanár úr, hát hogy-hogy itt?" Azt mondja, "fiam, itt már komolyra jár a dolog. Mivel a Rádionál az ávosok lövöldöznek, erre nekünk is reagálni kell." Legnagyobb meglepetésemre mondja: "Mielőtt a Rádiohoz mennék, meg kell állnom otthon felvenni valamit amire szükségem lesz." Nem mondja ki, de értem, hogy hazamegy ahol fegyvert vesz magához amivel a Rádiohoz megy. Akkor láttam utoljára nem tudom mi történt vele azóta. Amit mondott, félelemmel hatott rám, tudva milyen rettentő bűn a "népidemokráciában," hogy valakinek fegyvere legyen.

Emlékeztem, az én dolgom volt a családba mint legfiatalabb fiú és aránylag kistermető gyerek, hogy a bátyáim évente megpuccolt és lezsírozott puskáit a szénapadláson az eresz alatt elrejtsem, mert felnőtt ember oda nem fért volna be, s így, házkutatás esetén nem találták volna meg azokat. Na mondom magamban itt igen komolyra fordul a dolog. Sodródok a nagy tömeggel a Rádio felé, s odaérve hallom a lövéseket, s látom már halottunk is van. A népnek semmi fegyvere nem volt, csak álltunk és kiabáltunk dühösen, hogy ezek a patkány ávosok a falak mögé bújva lönek a tömegbe. Kimegyek a Múzeum körútra, s látom, hogy kirendelték a katonaságot, s a kiskatonánk ott masíroznak bajonettel a puskájuk végén.

Mi elképedve rohanunk hozzájuk, s mondjuk, "mit csináltok ti, tán csak nem gondoljátok, hogy a testvéreitekre és a szüleitekre fogtok itt lövöldözni?" Azt mondja nekem egy kiskatona, "dehogy lövöldözünk mi, ide kivezényeltek minket, hogy a népet megijesszük, nincs is töltenyünk, s különben is, ha szerzel valami civil ruhát én is jövök közédtek." Le is vettem a szvetteremet s odaadtam neki. Ő levetette a egyenruhája kabátját, amit egy bokorba dobott a Nemzeti Múzeum kertjébe, felvette szvetteremet és beállt közénk.

Már nagyon későre járt az idő, s eszembe jutott szegény Édesanyám mennyire aggódhat értem, mivel már öt és hat között otthon kellett volna legyek. Kerestem egy telefont és felhívtam a házunk, s mind én azt már tudtam, jó hosszú leckét kaptam Édesanyámtól, s ő rámparancsolt, hogy azonnal menjek haza. Habár elég hosszan tartott, de az éjszaka közepén hazaértem.

Jönnek a tankok

Október 24.-én reggel arra ébredtek, jön a hír, az orosz csapatok mennek Pestre és éppen nálunk Soroksáron keresztül vonulnak be a városba. Hát ezt valahogy meg kell akadályozni. Össze gyűlünk jó néhányan a főtéren, s azon tanakodtunk, miként tudnánk megakadályozni a ruszki csapatokat, hogy ne tudjanak a városba legalábbis ott Soroksáron keresztül bejutni. Most is és már régebben is arra gondoltam, milyen naiv gondolat volt ez tőlünk, de akkor úgy éreztük, hogy akármit is, de nekünk meg kell tenni ami tőlünk telik.

Elhatároztuk, hogy építünk egy barikádot az út közepére de akkorát, hogy még a tankok se tudjanak azon keresztülgázolni. Neki is fogtunk amit csak találtunk összehordani az út közepére. Volt ott kő, téglák, dívány, varrógép, ajtófélfák, stráfszekér (működő állapotban és darabokban) és minden más amit el lehet képzelni, amit Soroksáron egy házban meg lehetett találni, az minden ott volt. Gondolván, hogy az út egyik felén a vízárók, másik felén a HÉV sínek majd mi megállítjuk a ruszkiakat. Büszkéek is voltunk magunkra, arra a hegyre felnézve amit mi egy-két óra alatt összehordtunk.

Jöttek is az oroszok, csak úgy döngtek és zakatoltak a hernyótalpak, messziről még mielőtt láttuk volna őket. Mi megbújva a bokrokba és az árkokba vártuk, Istenem most mi lesz. Jöttek közelebb és közelebb a zajt a fül már alig bírta. Egyszer csak látjuk, hogy a tehergépkocsik, melyek vezették a sort megállnak, és hátulról a tankok előre jönnek, kikerülik a mi barikádunkat rámenve a sínekre, s a barikád másik oldalán visszamennek az útra, s nyugodtan haladnak tovább utat törve a tehergépkocsiknak. Rettentő kínunkban és haragunkban, kiugrálunk bújóhelyeinkről és ami kezünk ügyébe akadt elkezdjük tankokat dobálni. Fegyverünk nem volt, de ha lett is volna, a tankok ellen semmit nem ért volna.

Tűz

Igen ám de mire a tank sornak vége volt, jöttek a teherautók tele katonákkal, s mi azokat kezdtük féltéglával és ökölnyi kövekkel dobálni. Már egy jó pár ablakot betörtünk, mire a katonák elkezdtek tüzelni ránk, s amíg át nem haladtak a soroksári főtéren, meg sem álltak a tüzeléssel. Mi mind próbáltunk fedezék alá bújni aki ahova tudott. Én a sánc járda felőli oldalán lehasaltam, s csak imádkoztam, hogy életbe maradjak. Félméternyire előttem egy kisebb fa volt, s centiméterenként kúsztam a fejemet a fa mögé tenni, gondolván, ha meg is lönek a fejem legalább legyen a fa mögött, s csak a testemet érhessek el. Az ott eltöltött 15-20 perc volt életem leghosszabb várakozása. Mikor elhaladtak az oroszok és mi felkeltünk, sajnos sok halottat találtunk magunk körül. Amikor én felkeltem és a közvetlen mellettem levő ház kapujába néztem, ott találtam egyik osztálytársam 11-12 éves öccsét, a fejébe lövést kapott egy dum-dum golyóval, mert szegény kis srác agyveleje a kapun és a kapu alatt szét volt freccsenve. Szomorúan tértem onnét haza, hogy nem sikerült ott a ruszkiakat visszatartani, sőt ők tettek kárt a lakosságban. De ezek voltak az első orosz csapatok közt akik a városba értek, s talán ezek nagy része a Corvin Köz körül lelta halálát tankjába beleégve vagy lelőve, mert ezek az orosz csapatok voltak melyek felett mi "PESTI SRÁCOK" győzedelmet arattunk 1956 Októberében.

vitéz Pongráz András

A Corvinközben harcoló hat Pongráz testvér legfiatalabbja. 17 éves korában hagyta el Magyarországot, most Phoenix, Arizonában él. Négy fia és lánya kilenc unokával ajándékozta meg. Mint üzletember nevelte fel gyermekeit, és az utóbbi 10 évben magyarországi művészeket turnéztat. Már több száz koncertet hozott az amerikai, kanadai és ausztráliai magyaroknak. Nagyon élvezi a magyarok társaságát, és a sok turnén kedvesebbnél-kedvesebb magyarokkal találkozik szerte a világon.